

DE ONBUIGBARE SPIL VAN HET EERSTE UUR

Het archief van VTB-stichter en algemeen secretaris Frans Luyten (1889-1971)

1932 was een feestelijk jaar voor de Vlaamse Toeristenbond (VTB). Een jaar eerder had de vereniging vol trots de inschrijving van het 100.000ste lid gevierd, en in 1932 stond het tienjarig bestaan van de bond in de kijker. Drie stichters van de organisatie werden daarbij extra in de bloemetjes gezet: voorzitter Stan Leurs, algemeen secretaris Frans Luyten en hulpsecretaris Bertha Samyn. Toenmalig ondervoorzitter Jozef Van Overstraeten typeerde hen als de *“Samenwerking van ‘verstand, wil en hart’”*. De personificatie van de wilskracht, Frans Luyten, ontving daarbij een huldemap waarin hij werd gehuldigd als de *“offervardigen sekretaris, de onbuigbare spil van de innerlijke organisatie, in moeilijke oogenblikken den hechten steun, den bevoegden en immer bezorgden waker over het verkeerswezen in Vlaanderen, ...”* Die map bevat 13 origineel geïllustreerde folio ondertekend door de bestuursleden van grote afdelingen die hem bewierookten. Het vormt onderdeel van het archief van Frans Luyten dat het ADVN in 2024 verwierf, en

Frans Luyten kreeg in 1932 – toen hij tien jaar algemeen secretaris was van de VTB – een huldemap waarin verschillende afdelingen, waaronder de afdeling leper, hun dank betuigde aan Luyten. [ADV N AC1350 - Archief Frans Luyten]

bevat documenten en foto's die een verrijking vormen voor verder onderzoek over de stichting en het eerste decennium van de VTB.

Via de trein naar de VTB

Frans Luyten werd in 1889 geboren in Jesseren (vandaag een deelgemeente van Tongeren-Borgloon). Reizen per spoor begeisterte hem al van kleins af aan. Hij trok die passie daarom ook door in zijn professionele leven: in 1907 trad Luyten als ‘ordeklerk’ in dienst bij de Belgische Staatsspoorwegen. In de periode voor de Eerste Wereldoorlog nam hij ook zijn eerste stappen in de Vlaamse beweging. Als lid van het Algemeen-Nederlands Verbond maakte hij kennis met onder meer August Borms en Pol De Mont, wat hem Vlaamsgezinder maakte.

Frans Luyten op zijn bureau in het VTB-gebouw op de Paardenmarkt nr. 70 in Antwerpen (foto circa 1930). [ADV N AC1350 - Archief Frans Luyten]

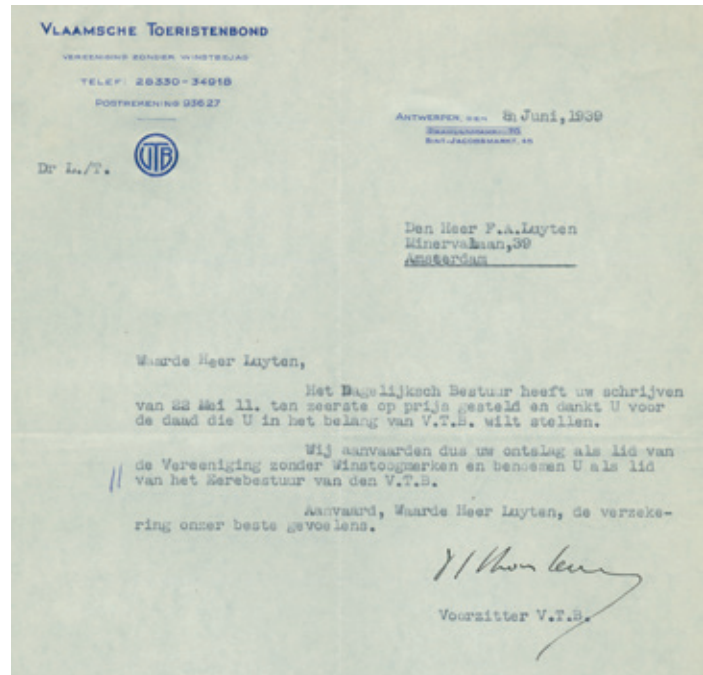
Frans Luyten (in het midden) met medereizigers tijdens eens reis naar Luxemburg, ca. 1930. De foto vormt onderdeel van een groter fotoalbum dat een mooie aanvulling vormt op het bestaande VTB-archief. [ADV N AC1350 - Archief Frans Luyten]

stichting. Die snelle groei van de VTB (met 100.000 leden in 1931) stelde de algemeen secretaris echter voor verschillende problemen. Zo vormde het zoeken naar een geschikte locatie voor de VTB een constante uitdaging in de beginjaren. Het secretariaat kwam eerst terecht in de woonkamer van Frans Luyten op de Oudesteenweg 13 in Antwerpen. Geruggensteund door *“een lekker kopje koffie en een koekje”* (voorzien door zijn vrouw Maria Luyten-Calon (*“Tante Ma”*)) hielpen verschillende jonge vrijwilligers de secretaris om *“schrijfwerk te verrichten (...) ledenlijsten aan te vullen en [te] zorgen voor verzendingen”*. De toestand bleek echter onhoudbaar, en wat later huurde de jonge vereniging een lokaal aan het Sint-Jansplein (vlakbij Luytens woonst). In 1924 verhuisde de bond opnieuw naar een grotere ruimte in de nabijgelegen Dambruggestraat en in 1926 kocht de VTB zijn eerste eigen bondsgebouw aan de Paardenmarkt. Uiteindelijk verhuisde de bond in 1938 naar de Sint-Jacobsmarkt waar hij de volgende 60 jaar zou blijven.

Luytens Vlaamsgezindheid en passie voor de spoorwegen kunnen deels verklaren waarom hij begin 1921 al snel reageerde op de oproep van Christiaan De Does, Frits Henderickx en Stan Leurs om een Vlaamse toeristische organisatie te stichten. Hij trad vervolgens ook toe tot het *“Voorlopig Komitee tot oprichting van een Vlaamschen Toeristenbond”*. Initieel nam hij de rol op van hulpsecretaris, maar nog voor de officiële stichting van de VTB was hij al gepromoveerd tot algemeen (tijdelijke) secretaris nadat Frits Henderickx in december 1921 zijn ontslag had ingediend wegens onenigheden met De Does en Leurs. Daarom was het Luyten - en niet Henderickx - die mee op de officiële uitnodiging stond voor de stichting van de VTB op 29 januari 1922. Het archief van Luyten vormt tevens een cruciale aanvulling op de bestaande collectie: het handgeschreven verslag van de stichtingsvergadering van de VTB was immers van de hand van ‘secretaris Frans Luyten’ en is ook aanwezig in het archief.

Met een lekker koekje een toeristische bond uitbouwen

“Hetgeen nu gebeurt, hadden wij nooit durven verwachten: dat onze jeugdige plant met zulke ongemene kracht zou opschieten, wie had dat ooit gedacht?” schreef secretaris Frans Luyten al een jaar na de

Ontslagbrief van Frans Luyten uit het Dagelijks Bestuur, 8 juni 1939. [ADV N AC1350 - Archief Frans Luyten]

De constante zoektocht naar een geschikte werkplek was illustratief voor de steeds grotere werklust die de sterke groei en de uitbouw van de jonge organisatie met zich meebracht. Frans Luyten kreeg dan wel vele laudatio's voor het werk dat hij verrichtte, hij ging er ook onder gebukt. Hij kaartte de te hoge werklust geregeld aan, maar hakte uiteindelijk toch de knoop door: in 1926 nam hij ontslag als secretaris (maar bleef wel bestuurder). Stan Leurs nam de functie van algemeen secretaris over en de bond wierf bijkomend personeel aan. Leurs stelde daarbij: *"Jammer dat bij deze gelegenheid degene die wij meer dan elk onder ons mogen huldigen als den maker van den V.T.B., den heer Luyten die tot nog toe met een niet te evenaren stiptheid een streng toezicht had te houden over den dagelijkschen gang van zaken, zich verplicht zag ontslag te nemen, feit waarmee het Dagelijks Bestuur maar te elfder ure genoegen nam."*

De problemen binnen het Dagelijks Bestuur bleven zich evenwel opstapelen. Op voorstel van Jozef Van Overstraeten, die in 1926 tot het Dagelijks Bestuur was toegetreden, kwam er in 1928 alsnog een herschikking van dat bestuur. Berten Pil nam ontslag als voorzitter en in zijn plaats kwam Leurs. Luyten maakte daarbij ook een comeback: hij gaf zijn vaste betrekking bij de spoorwegen op en trad bij de VTB voltijds in dienst als algemeen secretaris. Hij zou nog tot 1935 in dienst blijven bij de VTB, maar groeiende spanningen tussen Luyten en ondervoorzitter Jozef Van Overstraeten – die ook in het archief terug te vinden zijn – noopte hem om uiteindelijk zijn ontslag in te dienen en naar andere oorden te trekken.

In 1938 verhuisde hij daarom naar Nederland waar hij tot 1956 bleef wonen. In Amsterdam werd hij directeur van het Belgische

Links en rechts: Frans Luyten was in de beginjaren een van de populairste reisleiders in de VTB. Zijn archief bevat daardoor ook een rijke schat aan toeristische informatie uit de beginperiode, gaande van fotomateriaal tot tekstueel archief dat diende als voorbereiding voor studie- en bondsreizen. Op de foto links zit Luyten in de bus, als tweede persoon van rechts. [ADV N AC1350 - Archief Frans Luyten]

Verkeersbureau. In het bondsblad van 1 april 1952 staat hij vermeld in de erelijst van leden-stichters en in 1953 stuurde voorzitter Van Overstraeten hem een gouden herdenkingsplaat toe. De statutaire jaarvergaderingen van VTB en VAB kozen hem in 1964 unaniem tot medelid. De 'Ere-secretaris' van de Vlaamse Toeristenbond overleed op 1 augustus 1971. In 1976 onthulde Van Overstraeten op zijn graf op het Schoonselhof een VTB-gedenkteken.

Verrijking van de VTB-geschiedenis

Het archief van de 'onbuigbare spil' dat in 2024 door de familie aan het ADVN werd geschonken, vormt door zowel de functie van Luyten als zijn diverse takenpakket een fundamentele aanvulling voor onderzoek naar de beginjaren van de VTB. Een uitgebreide fotocollectie van VTB-reizen (Luyten was immers een van de populairste reisleiders in de beginjaren), en verslagen van vergaderingen vormen een verdere aanvulling op het bestaande archief en kunnen de gekende inzichten nog verfijnen. Het archief biedt immers een genuanceerde aanvulling op de eerste jaren van de bond, en in het bijzonder de organisatorische moeilijkheden en daaraan verbonden spanningen die er in de beginjaren waren. Daarenboven biedt het archief nog mogelijkheden voor nieuwe onderzoekspistes. Luytens focus op het thema verkeer – en zijn belangrijke rol in de organisatie van de eerste verkeerscongressen in Vlaanderen – kunnen extra impulsen geven aan het onderzoek naar de vroege jaren van de auto – en de impact die het toen ook al had – in Vlaanderen en België. De diversiteit van Luytens archief is bovenal een testament van het werk dat de 'onbuigbare spil' verrichtte om de VTB niet alleen in de beginjaren een gunstige start te geven, maar ook een langere groei van de toeristische bond te garanderen. [Dirk Luyten & Kas Swerts]

CIRQUE GAVARNIE

BONDREIS NAAR LOURDES EN DE ZILVEREN KUST

27 JUNI - 6 JULI 1931

LEIDER: F. A. LUYTEN

ALG. SEKRETARIS

Bronnen bij deze bijdrage: ADVN AC453 - Archief Vlaamse Toeristenbond-Vlaamse Automobilistenbond; ADVN AC1350 - Archief Frans Luyten; K. Swerts, *100 jaar trippen. De Vlaamse Toeristenbond 1922-2022*, Antwerpen, 2022; K. Swerts, *Vlaamse Toeristenbond*, 2025, op: *digitale Encyclopedie van de Vlaamse beweging*: <https://encyclopedievlaamsebeweging.be/nl/vlaamse-toeristenbond>; A. Hans, Na den Toeristenlanddag. Wat wilskracht, toewijding en inrichting vermogen, in: *Het Laatste Nieuws*, 14 juni 1932, p. 2; K. Swerts, 1930 - *Sint-Jacobsmarkt 45. Een infokiosk voor toeristisch Vlaanderen*, in: A. Stynen, G. Verhoeven (eds.), *Bestemming België. Een geschiedenis van toerisme in dertien etappes (1830-2030)*, Antwerpen, 2022, pp. 147-164.